

چنیں کاندہ سیارہی جہد داری
 پوشد فور شید در زیر زمین پوش
 سوادت رانہ از خویش است بوئے
 کتم رخنہ فلک از آہ خود زود
 کے شہائے من دانہ کہ چونت
 بدیناں در دل شب نال میگرد
 پوشد نالیدنش ز اندان بیروں
 ز نال شہائے آن مرغ گرفتار
 بزاری گفتش لے شمع طرازی
 ۱۰ از آن ہرے کہ داری اینہ سوز
 صبحش با بستان صبح رویت
 کے کش بندہ شد صد سرو آزاد
 منہ وام ہوس بہ شکارے
 کے کش صدے نقد است در جام

مگر با صبح محشر عہد داری
 تو ماناک از غمش گشتی تسیہ پوش
 کہ ہست از سینہ من تیرہ دودے
 کہ تابیروں رو دزان وزن این دود
 کہ چوں من مہر شبے در بوج خونت
 ز دم بر روتے مہ تجالہ میگرد
 ز گنج حجرہ جت آوازہ بیروں
 ز عین خواب ز گس گشت بیدار
 چرا زمیناں ہمہ شب میسگدازی
 شیش با ہسہ باناں میشود روز
 شیش با بستان مشک بویت
 ز یک پڑ مردہ سوسن کے کند یاد
 کہ پودہ ہرے در مرغزائے
 بیہ شربتے کے خوش کند کام

۱- سیارہی مدساع، ایضاً کنع (باقی تمام نسخوں میں مگر ہے)

۲- تو ماناک از غمش سرتاج جہد = تو ماناک از غمش سرتاج جہد

۳- گشت بیدار سرتاج = ۱۱- باتان صبح رو سرتاج جہد = باتان ہر روز = سابقان ہر روز

۴- صاف سے سرتاج =

کدیورکش زخما صد جو است
 بصوری پیشہ کن تیمار گزار
 چو روز کا مرانی در رسد تنگ
 پر یوش زین نصیحت زار بگریست
 ۵ کہ من بسیار میخوام دریں درد
 وے در سینہ ام ہجر آتش افروز
 چو کاس گرم توں کر دل بچش
 بغم خوردن پشیاں خو کرد جانم
 مرا تو زین خورش گر باز خوانی
 ۱۰ چو روزی شد مرا کز غم خورم خون
 چو شادی نیست بہر من بمالم
 تو کز بہر غم واری و سوزے

حکایت بر طریق تمثیل

شربانی شتر را پائے می شست
 ۱۵ بے خارید پاش از مسرابانے
 بشتن در کف پاناری جُست
 کزین پاست کارم داروانے

۱- کلوخ امرودیک نخلش سر سر جوج ع ۲ ک = کلوخ امرودیا نخلش ع = کلوخ اندازیک نخلش ع ۳ حال
 سر جوج ع دب ک = جان سرج ۱۳ حکایت بر طریق تمثیل جوج = ۰ س۔

زرنجِ دل لکد زو برد ہانش
 چہ بیرون میکشی از پائے من خار
 ہمیں خارم سیا بگزار بارے
 مرا بگزار ہسم در خار خوردن
 تو خار از پاکشی دشوار ہشد
 بخواند لا بد اپنے اور اینشتند
 بر نجد گرومی بنو دستہ سنج
 بیازار و زبا بر گل بتارک
 برنجم گرفتہ زین دل آن کوہ
 پرتاران بجزرت دست مالان
 بجنبید آسماں را ہر درول
 ازاں مہرناں برزد سپیدی
 زمینہ برزد آہے آسماں تاب
 کہ درشت آید آنچه امید چاہناست
 نیاز خود بکلب بے نیازی

شتر کا زردہ بود از پویہ جانش
 بنا گرفت پشت و دل گراں بار
 بسیری در لب آرنہ ہم خارے
 چہ زین پابست و جئے خار کردن
 کسے کور انوال احسار باشد
 تنی را کز پئے ربخی مرشتند
 تبرزن را کہ خوشد بردن رنج
 سری کیش بار ہینم شد مبارک
 منم و زد دوست بردل کوہ اندوہ
 صم و رتیرہ شب نیگو نہ تالان
 چنین تازان نیر و در وصل
 شبے کز صبح بودش نا امید ی
 در شب خیر زان صبح جہانتاب
 چو روشن بود کاں ہنگام از انہاست
 بعرض آورد با صد جاں گدازی

۳- آرنہی تو ست ۴- خار خوردن ۵- سار سار ۶- ج ۷- خار کردن ۸- زبا رگل سماع ۹-
 = بیارگل جوب = بیارگل جوع ۱۰- بجزرت سار ج ۱۱- بجزرت سماع ۱۱- چنین تازان سار کرا
 ب ج ج ۱۲- چنین تازان ۱۳- مہر جانتاب ب ۱۴- در دست آید سماع ۱۵-

بدامانِ شفیعاں در زودہ چنگ
 بشنولانِ درِ صبحِ گاہی
 بروزِ تیرہ دہائے سوزاں
 بجانِ بیگناہِ خردِ سالان
 پاپکانیکہ درِ چلبابِ نوزند
 پیسچِ نہانِ بے زباناں
 پیرانے بغزتِ روئے کردہ
 بچوسی کہ عمرش رفت در بند
 بہ بیماری کہ بکیں مُرد و بد حال
 بدانِ بیرا نہائے محنتِ آباد
 بہ محتاجی کہ زود زستی چنگ
 بنانِ خشکِ پیشِ بے نوائے
 بعیشِ مغلّساں در کبِ روزی
 کہ رحمتِ کنِ بریں جانِ گرفتار
 دریں نو میدیم امیدِ نو کن

۱۔ و زودہ ستا حج ۲ ب = بر زودہ ع ۵۴ ۵۔ خورد سالان حج حج ۴ ع ۵ ب
 = خورد سالان ستا ۹۔ بدان کوری ساع ۱۳۔ بعشق مغلّساں در کب ب = بعیش مغلّساں
 در تنگ ستا۔

خلاصم وہ ز شہائے جدائی
 کلیدے بختم از سر ششہ راز
 بخش از صبح بختم زوشنائی
 کہ در ہائے مرادم را کند باز
 دُعا را داد با یارب بستی
 کہ در گریہ بودش ناگماں خوب
 بگریہ خواست تا بر بادش آب
 خضر را دید کاوردش نمانی
 گفت ای کہ خضر خان دشمن خردی
 نویت میدہم زیں آب دلکش
 بت بیدار دل زان خواب مقصود
 بخت از خواب گہ بے صبر و آرام
 پرتاران محرم را طلب کرد
 دلش را مان گشت امید واری
 ازاں پس زان نمانش یاد میداشت
 در آن شب کاں صنم را حالت این بود
 گے در بوج و گہ در منظر حق
 کہ از دل با کواکب راز میگفت

۱- صبح و صلم ۲۲ - بروش سائنس مجموعہ ادب = نمودش ع ۵ - پرآب سائنس مجموعہ ادب ۵
 = ز تبیع ۶ - کہ خضر خاں سائنس مجموعہ ادب ۶ - خضر خاں ع ۶ - کہ خوش با خضر خاں مجموعہ
 عا = کہ خوش با خضر خاں سادع = کہ خوش با خضر خاں = کہ با خضر خاں مجموعہ ۵ -

گے بامہ شکایت ساز میکر و
گہ از غم پست می افتاد بر دور
گہ از اندوہ می غلطید در گل
گے بازو ہی حنا نید ز افسوس
گہ از دیدہ یز و خناب میر سخت
گہ از کف کو بیش رخسارہ میگرد
بہر گنجی کہ آہ زار می زد
در آن بود از دل بے صبر و آرام
چو در ماندہ شود مرد از دل تنگ
۱۰ چو بیل را بود از عشق گل داغ
مثل خوش زد کو تر و در حق باز
کے کز عاشقی زنجیر گبست
چو مجنون راز داتالی فروخت
عجب دغیت داغ عشق بازی
گرفتاری کہ بیخ عاشقی برد

گے باشب عتاب آغاز میگرد
گے میزد ز ہجران دست بر سر
گے میگرد و امن پاں چوں دل
گہ از حسرت ہی نالید چوں کوس
گے بر چہرہ خون تاب میر سخت
گے سینہ بناخن پارہ میگرد
بگرمی شعلہ بر دیوار می زد
کہ ایواں بشکند یا بر در دام
زدلتنگی کند با بام و در جنگ
غضب بر سبزہ ریزد کینہ بر زراغ
کہ خشم ماکیاں بر بط میسند از
ز ساماں کارسے ہوش و خرد میت
از واقفانہ لیلی دروغت
کہ باشد سوزش جہاں دلنوازی
ہم از دل زندہ گشت ہم ز دل مرد

۸۔ برآن شدت ۱۰۔ کینہ بر باغ سب کا ۱۴۔ ہوش و خرد دست ساریج بیع ۱۵۔ خودخت بر بیت ع

۱۴۔ افسانہ لیلی ساریج ۱۵۔ افسانہ بریلی ع ۱۶۔

ہر آن مردم کہ در عالم کنی منور
 زوروی کاں شب آن بیدل بجاں شست
 چه یارب بود کو میکرد یارب
 چنان بر دل ز کوبش دست می برد
 ۵ دلش یکبارگی چوں تخر و شکست
 نہاد از سر غرور پادشائی
 کہ لے دانندہ راز و رونم
 چور و یم رہ نذار و سوئے دیدار
 بسر عارفان حضرت پاک
 ۱۰ بخوناب دو چشم مستمندان
 بود لے کہ از شہوت برون است
 باہے کو پا کی گشت روشن
 بزلفے کش نزد نامحسبی دست
 پرتہ سبز جواناں در جوانی
 بدرماں شاد باشد عاشق از درد
 درو دیوار فرساید و فغان شست
 کہ بود از یاربش ستیاریہ و رب
 کہ میکرد استخوان سینہ را تخر و
 و عار را برد سوئے آسماں دست
 در آمد چوں گدایاں در گدائی
 دریں حسرت تو میدانی کہ چو نم
 مرادم رارہ و روئے پدیدار
 بدر و عاشقاں در سیتہ چاک
 بتا پاک درون درو منداں
 بشفقے کو بصمت رہنمون است
 بہرے کز جیاشد برق افکن
 بکنے کش غبار فتنہ ز نشت
 بعیش کو دکاں در پاک جانی

۴- ی برد جمع ۲ ب ۵ = میزد ۶ ۶ - دریں حسرت سنا سنا جمع ۲ ع ۲ ب ۵ = ازیں حسرت
 ۸- رہ نذار و سنا سنا جمع ۲ ع ۲ ب ۵ = روز نذار و ایضا سوئے دیدار جمع ۲ ع ۲ ب ۵ = سوئے دیدار
 ب = بکنے دیوان ۹ - بسر عارفان سنا سنا جمع ۲ ع ۲ ب ۵ = بتا پاک سنا سنا جمع ۲ ع ۲ ب ۵
 ب = بتا بانع ۱۲ - باہر سنا سنا جمع ۲ ع ۲ ب ۵ = برابر ۲ = بجانے ۱۴ - عشق کو دکاں سنا -

بجائے کہ ہست از سوز شاں فوق
 بروئے کہ رفت از گریہ شاں پست
 بدیاں عاشق کہ مرد از وصل محروم
 بفرہادی کہ زیرِ کوہِ عنمِ مُرد
 ہ بنفے کہ عنم آمد در ہلاکی
 بوجدے کاں بدرویشی در آید
 بدیاں حالے کہ سامانش نباشد
 کہ بخشایش کنی
 ز حد گزشت شہائے جدائی
 اگر کام تہ دریاست نایاب
 و گر مقصود من بر آسمان است
 بکام دل رساں دل دادہ را
 دل غمناک شہ بود اندرین راز
 کہ خوش باش لے ز ہجر آزار دیدہ
 ہ پشار میرسانم ز آسمانت
 بدلمائے کہ خاک تر شد از شوق
 بسرینے کہ شد خاکِ رہِ دوست
 بمشتاقی کہ ہبش گشت مظلوم
 بجنونے کہ با خود کوہِ عنم بُرد
 بچشمے کو نذیرِ الاہب کی
 بآہے کاں ز نو میدی بر آید
 بدیاں دردے کہ در مانش نباشد
 ز دردے وارہانی در دمنے
 چراغم را تو بخشے رُوشنائی
 بکام من رساں چوں شربتِ آب
 دلم را دست دہ جائے کہ آن ہست
 بر آور کارِ کارِ افتادہ را
 کہ ناگہ ہاتھے در وادش آواز
 خواہیائے دل بسیار دیدہ
 کہ گشت ایمن ز ہر اندیشہ جانت

۳۔ کرد مظلوم سع۴ حاشیہ ۶۔ ز نو میدی رساں سع۴ ح ۲ ب ۲۔ بنو میدی ع = بدرویشی رساں سع۴
 ۷۔ بدیاں جانے ع ۱۱۔ وگر سع۴ ح ۲ ب ۱۵۔ میرسانم ز آسمانت سع۴ ح ۲ ب = میدہم از آسمانت سع۴
 = میدہم بخت جانت سع۴ ایضا ہر اندیشہ رساں سع۴ ح ۲ ب ۲ = ہر اندیشہ سع۴ ح ۲ ب ۲۔

گرازدوری فراوان خار خوردی
وگر کامت بنگامے گرو بود
چو شنید این پشارت عاشق مست
بماند آفتاده چون کنج شکبے بال
چو مژده رامت بود از ہاتف غیب
نخست از اعتماد این نمودار
پس از شادی چو آہنگ طلب کرد
خیالے را کہ در خاطر نہاں داشت
بقانونے کہ در جاننا زند چنگ

غزل از زبان عاشق

مرا شب گفت رازی ہاتفِ نخت
بیا جانان کہ گویم با تو آں راز
در آں راز از تو چوں ہر چہ خواہم
چناں لب بر لیم نہ مست کن پیش
۱۵ لیم کن ریش زان بوسی چو شکر
کزاں شادی ز دم بر آسماں تخت
دل خود را کہم پشت گرہ باز
بزاری چہند بوسی نیند خواہم
کہ نشاسم لببت را از لب خویش
ہم از بوسہ برو نہ مہمتے تر

۱- فسخِ عمر ب ۲- ہنگامہ راجع ۳- جمع ۴- ہنگامہ راجع ۵- جمع ۶- آں نمودار ساتھ جمع ۷- این نمودار
سابقہ ۸- شب ساتھ جمع ۹- خوش ۱۰- وی جمع ۱۱- ہم بوسہ بوم و نیز خواہم ۱۲- ۱۵- و
سابقہ ۱۶- نوش جمع ۱۷- بوسے جمع ۱۸- لیم را ریش کن زان لب چو شکر جمع ۱۹-

بے کوچاشنی نہ ہد بحتاج
 چو از بسامی نوشد کس نژالے
 وگر باشد سفالیں جام پرے
 شبے دارم ز حال تابساں
 ز سپا پیچ این شب گرد ہم شرح
 بدیں تکیں ز صبرم
 براں رخسار تاس کے بینم از دور
 برانم لے زلال روح پرور
 خوش آناعت کہ بر رویت ہم رو
 کشد زانگو نہ تنگت در جگر جاں
 وگر صد پے کنی جان و دلم چاک
 بوسے می بری از دوستاں ہوش
 بدانگو نہ کیے شد با توجہ نام

نمکداں بے نکت جہت یا عاج
 اگر تریں بود باشد سفالے
 یکد صد قطرہ یاقوت از سے
 بدامان قیامت بستہ دامان
 توں دادن رخ و زلف ترا طرح
 کہ میماند بگیسوئے تو موئے
 رہا کن تا ز ند پروانہ بر نور
 کہ پشت خشک جانے را کنم تر
 رسد بویت بجان آرزو جوئے
 کہ گنجے چوں خیال خویش در جاں
 کجا بیروں تو آنے رفت زیں خاک
 میت بر لب گلابت در بنا گوش
 کہ از خود تا تو فرستے نہ نام

۵۔ رخ و زلف ترا ع = دور رخ زلف ترا ساجہ ج = زد دور رخ زلف ترا ساجہ = بدیں تکیں
 ز صبرم ساجہ = بدیں صبرم ز تکیں ج = بریں گوی ز صبرم پ = بریں تکیں ز صبرم ج = براں تکیں ز صبرم
 ع = دران رخسار ج = ب ع = دران رخسار ایضا پروانہ بر نور ساجہ ج = ب ع =
 = پروانہ را نور ع = بر رویت ج = ع = در رویت ایضا بویت ساجہ ج = پو ی ع =
 ۱۰۔ در خیال خویش چوں سراج = کتم ۱۱۔ بے سراج ج = پوسی سراج = پوسی ایضا در لب سراج ج =

مدار از من دینخ آن سئے کہ داری
 و گر سر کہ فروشی ہسم دہ دست
 بجی آن نمک دور از دہا نم
 ز سوزشہ چو در ساز آمد این گفت
 گلابی وہ مرازاں خئے کہ داری
 کہ در لہبات ہم سئے ہم نمک ہست
 کہ وقتے کن بدیاں سئے میہما نم
 شدش ز اں جانب این سوز دگر رفت

پاسخ از لبِ معشوق

نوید کام دل گر خود بخواب است
 وے در دیدہ اول خواب ناید
 دلم صد پان خوابیم کے بود کے
 چہ دو ترم این دل صد پان ہر بار
 ۱۰ رقیبانے کہ بر من مسر بانند
 وے دشوار دار و عقل سر کش
 منم آن چشمہ کا ہم زندگانی است
 بخت و جئے چوں من چشمہ پاک
 چو در خواب آمدش این چشمہ در پیش
 ۱۱ خوش آنرونے کہ روزی گردد آنروز
 چونیکیں میدہد دل را صواب است
 کہ این دولت بعاشق رومنا یید
 بجز خوابے کہ نتوان خاست از وے
 کہ صد پے پارہ خواہ شد دگر بار
 ز مزرگان قطره بر سوزم پکانند
 بقطرہ کشتن طوفان آتش
 زمین کس رانہ جائے کامرانی است
 خضر در چشمہا میگشت غمناک
 روانی دست شست از چشمہ خویش
 کہ پشت زین جگر بیرون دہم سوز

۱- خئے کہ داری سراسر ساج ع ۲ د ب = تو گزاری ع ۸ - نتوان خواست ساج ب ۱۰ - رقیبانیکہ

ع ب د ج ۲ = رقیبانیکہ ساج ع = عزیزانیکہ ساج د حاشیہ ۱۴ - آن چشمہ ۱۵ - بیرون دہم سوز

ع ب د ج ۲ = بیرون نمک -

نہم برودیدہ آن پائے گزیدہ
 باب دیدہ گویم راز با تو
 در آن گفتن چو باشد در تو رویم
 لب گرا بگیم در سر کہ دارم
 مرا شوریت اندر سینہ چاک
 ولیکن زیں خوشم کز جانِ نالان
 دے کن نیست شوئے خاک باشد
 گرم جاں در فراق رفت غم نیست
 خیالت را برم جاں سازم آنرا
 اے با این ہمہ جانم ہم او باد

خوابندم بیات از خون دیدہ
 شوم کہ تندو کہہ و مساز با تو
 ز بیوشی ندانم تا چہ گویم
 بیاری در پذیرا ز من کہ یارم
 کز آن چو بے شور ستاں شدم خاک
 بود خوش حالت شوریدہ حالاں
 کباب بے نمک خاشاک باشد
 ز جاں نقش تو ام در سینہ کم نیست
 چو او بود چہ در ماں سازم آنرا
 در غم ہیرا نم ہم او باد

رسیدن خضر خاں بادولرانی و با او چوں بخت خویش

با دولت بخت گشتن

چہ خوش باشد کہ یابد شہزاد
 جلاوت گیرد از شیرینیش کام
 بگرائے بیاباں شربتہ سیر
 جگر آسودگی یابد ز آشفام

۵۔ چو بے شورستان سنا ح ۲ ک = فو بخورستان ع = جو بشورستان ع د ۹۔ آنرا سنا

ح ح ۲ د ب = اوراع ع ۱۰۔ ہیرا نم سنا ح ح ۲ ع ۱ ح = ویرا نم سنا ع ب ۱۳۔ بگرا اور بیابا

ع = بگرائے بیاباں سنا ح ح ۲ ع ۱ ک = بگرا و بیاباں ب۔

چو خونا خوردہ باشد دل بصد چو
 اگر سلطان ست در عالم و گری
 چنان مطلق غنائے کم تو اں یافت
 غنائے مرد چوں در دستِ دل ماند
 چو دل بر کام نتوان کامراں کرد
 چو ہنگام رسیدن در رسد تنگ
 تو اندجہام مقصودی چشیدن
 ز ریحانی رساند دیدہ را نور
 ہمہ چیزے بوقتِ خویش یا بند
 ۱۰ بر آید در زمانِ خویش مسر کار
 محالست اینکہ یا بند از چمن گاہ
 تو اں شد بر ہمہ مقصود نیند روز
 اگر چہ ایں لحظہ ممکن کار شب نیست
 خضر خانے کش از دیوانِ تقدیر
 چو وقت آمد گزراں کامش بود بہر
 گنہ سخی گزین گنجینہ دست
 کہ ناگہ نوشتہ ارٹے کند نوش
 دلش باشد بے سلطان ترازوے
 کہ بتواند ز گفتِ دل غنائے تافت
 ز سو دوائے خودش باید خجل ماند
 بساید صبر کردن گر تو اں کرد
 ب مردم خود کند کامِ دل آہنگ
 کہ ممکن بودش در خواب دیدن
 کہ نطق رہ میسر نبود از دور
 ہاں گزیش کوشش پیش یا بند
 بوقتِ خود دہم سوہ بار
 ہفتہ در متوزو گل بدی ماہ
 مگر روزی فردا خوردن امروز
 ز بختِ مقبلاں انہم عجب نیست
 مرادی در زمانے داشت تحریر
 بکام آں شربتیش ز روزی شد از دہر
 ز مژدہ با گنہ زیناں کند بخت

کہ آن آشفۃ ولدا وہ در بید ق ز خورشیدی بجاہی گشتہ خستہ بند
 جو تنگ آمد ز فتاب درونے گره زد در درونش اشکِ خونے
 بگوشِ محسری کرد این گره باز کہ تا در پیش بانوریزد این راز
 ہر آن سونے کہ در دل دہشت متور بر آن سوزندہ روشن کرد چون نور
 ہ بعد دلوزی آن پروانہ زان شمع رواں شد کردہ آتشایدل حسیع
 شد اندر مجلس بانوئے آفتاق بروں زد شعلہ زان دودِ عشاق
 بزاری گفت کای در پردہ شاہ ز نور خود فلگندہ پردہ بر ماہ
 زمسیر شہ بندت باد پایہ ز ظل ایزد ت برفرق سایہ
 کجا شاید کہ با این بخت شاہی بود فرزندت اندر سینہ کاہی
 ۱۰ تہی دستی بودنے تاجداری کہ بر کامے نباشد کامگاری
 گلشن بہر برادر زادہ فرزند کہ آن رسمے و این جانیت پیوند
 اگر چه ریخ خویشاں ریخ خویش است ولیکن نے ز ریخ خویش بیش است
 در انگشت برادر گر خلد حار نہ چون انگشت خوشت باشد آزار
 ز در و ار چشم خواہر ریش باشد نہ ہچوں در چشم خویش باشد
 ۱۵ چو نور ح بسانہ توتیا کے داروش سود

۳- ریزد این راز سماع ۲ ح = زبرد آن راز سماع ۲ ح = گوید این راز سماع ۲ ح - دود عشاق
 ۴ ح = ع ۱ ح = در و عشاق ع ۲ - سایہ بر ماہ سماع ۲ ح = ع ۱ ح - رتھی ست این سماع
 ۱۵- ز در و چشم ح ایضا آروش سود ب = ساروش سود سماع -

مکن چندان برادرزادہ را مہر
 ہنوزش ہست پایاب اردہی دست
 ہفت چارہست مرداں را بیک تیر
 چو مردی چارہ قائم راست در خورد
 خصوصاً پادشاہاں را کہ بے گفت
 چو باشد شاہ را صد کاسہ در پیش
 بخدمت گر قبولے یا بد ایں راز
 و گزیریں بر تر است اندیشہ خاص
 چو آن خوانا بہ قطرہ قطرہ در جوش
 ۱۰ دل از یا قوت گوشش سفتہ تر گشت
 نہانی جہت فرمانے ز درگاہ
 ز قصہ لعل فرماں داد در حال
 نیک فرماں پذیراں در دو دیدند
 رسانیدند با صد عونت و ناز
 ۱۵ خردا دندغ شوق را ہنسانی
 کہ کیو تا بے از فرزند خود پھر
 بمالی دست چوں در قعر نشست
 اگر زیں خستہ گردوزن چہ تدبیر
 بیک قائم چہ لقا نفع شود مرد
 بیاید ہم نسب افزوں وہم جہت
 بیک لذت صبوری چوں کند بیش
 دری از نیک خواہی کردہ ام باز
 چہ چارہ نیک خواہاں را ز ہنساں
 چو دژ و لعل بانو کرد در گوش
 دو چشمش ہمچو گوشش پُر گشت
 کہ فرماید قرآن ز مہر با ماہ
 کہ آرنڈاں نگار مشتری و مال
 ز کان لعل گوہر برکشیدند
 برضواں گاہ تخت آن حوٹناز
 کہ کام دل رسید اکنوں تو دانی

۲- اردہ دست ستا ۳- خستہ گردوزن جہا = زیں جہدع = زان ستا بک = تاسا = ایں ع
 ۴- قائم (دونوں مصرعوں میں) ک ۵- ہم نسب جہ جہ ابع = ہم نشست = ہم نشست
 ستا ۱۴- ایں حوٹناز جہ -

خضر خاں کز چناں کامی خبر یافت
 اگر چہ بود موئے گشتہ از عنم
 ز حیرت درد ہانش گم شدہ گفت
 لبش پر خندہ چشم از گریہ ترہم
 ۵ در آن فرحت کہ شد جانِ نوحش یار
 ہلاکِ شادیت از عنم گراں تر
 چرخ گریختل از دم بمبید
 رواں شد چوں خیالِ خویش بخویش
 دروں شد چوں بخلوت گاہِ دل جو
 ۱۰ دلش در دامِ بخویشی زبوں شد
 نہ اندیشہ بقلش کار میس کرد
 نظر ہا گرم و جاننا در جگر بود
 چو باز آمد شکیب ہر دو نختہ
 شہ گم گشتہ ہوش و یافتہ جان
 نختہ باد روئے خاصہ چہند

خضر گوئی دو بارہ چشمہ دریافت
 نے گنجید از شادی بعالم
 نے گشتش دلب با یکہ گرفت
 ز بس شادی شدہ حیران و دم
 فنش میشد ز جان کہنہ بیستہ
 کہ وصل از ہجر باشد جانتاں تر
 اگر عیسیٰ زند دم ہم ہمیرد
 خیالِ دوست رہبر کردہ در پیش
 دو دیدہ چار گشتش روئے در رو
 عنانِ دانش از دستش بروں شد
 نہ عقل اندیشہ را بیدار می کرد
 خرد ہاست و دلہا بخیبہ بود
 عمل پویند شد بختے بہ نختہ
 ق بچندیں حیرتش جانے گروگاں
 نشست و عقد کاہیں کرد پویند

۵۔ در آن فرحت ساجع ادب = در آن فرصت ساجع ادب = چوئے گزشتل ساجع ادب =
 = کوشل = کوشل ساجع ادب = گزشتل = ۱۰۔ بخویش ساجع ادب = بخویش ساجع ادب =
 ساجع ادب = حیرتش ساجع ادب = حیرتش ساجع ادب = جان شد گروگان ساجع ادب =

زورِ جِ دیدہ گوہر با برورِ نخت
 بدان شد تا بدان همان شیریں
 وے چون شکرش بر جلوہ ن دہشت
 چنان شاہی و ہوش از بے شدہ پاک
 ہ بشادی با نگارِ خویش نشست
 بہار وصل بوئے داد دیوئے
 دو دل رخت ہوس رجاں دروں بُر
 فروخت از دل آتش ہائے اندوہ
 مقابل دل بدل آئینہ شد باز
 ۱۰ پریروئے از بروں آلودہ شرم
 بوئے شاہِ خود ز دیدہ میدید
 بروں سوئے نمود آئین پرہیز
 ز لب برقِ بلا چوں میغ میسزد
 بنا میسزد نہ مردم بلکہ جانی
 ۱۵ بنا گوئی ز مویس را یہ او
 نثار از گریہ شادی فرور نخت
 شکر پیزی کنت از جاں شیریں
 ز بہر شربت آن شکر نگدشت
 چو درویشی کہ دزی باید از خاک
 شدہ از دست زلفِ دوست برد
 جراح تھا فراہم شد از آن بوئے
 جدالی از میاں زحمت بروں بُر
 فرود آمد ز جاں غمہائے چوں کوہ
 ز لب جاننا درون سینه شد باز
 دروں سو شعلہائے دوستی گرم
 گے پیدا گے پوشیدہ میدید
 دروں سو دل ہی دادش کہ بر خیز
 ز غمہ آشکارا تیغ میسزد
 بلائے شہر و آشوبِ جانی
 چو ماہی و ذنبِ ہمایہ او

۱- برور نخت۔ فرور نخت ساتھ ادب = فرود۔ دروغ = بروں۔ فرودں حجۃ ۳۳۔ آن شکر سے
 حجۃ ادب ۱۱۔ گے پیدا گے پوشیدہ ساتھ حجۃ ادب = گے پیدا گے پوشیدہ حجۃ ب
 ۱۲۔ دروں سو دل ہی ساتھ حجۃ ادب = دروں بوئے دلے حج۔

سے کمال دے ہر ہفت کردہ
 مضافاً مقصد انگلندہ بر فرق
 بنو خیزی چو سر و نسیم رست
 نہ آں رخ بلکہ جانزاقوت و قوت
 ۵۔ دُراز لعلش بیج تنگ تاری
 لب عناب رنگش پُر ز جلاب
 سخن از بس بدل بردن فوسنے
 گراز گفتا شیریں مُرد فساد
 بیالاسر و پیش تاسامتش خم
 ۱۰۔ بچھے قلب ترکستان دریدہ
 رنے اندک بسبزی میل کردہ
 رواں سرور تر و سبز و جوان ہسم
 تو گوئی رنگِ سبزش گاہ دیدن
 ہمہ طاؤس ہندی سبز و ام است
 ۱۵۔ تدروان خراسان نفسزسانند
 ز نور خوشن در ہفت پرودہ
 در قشاں فرق چوں زاہر تنگ برق
 لب خنداں چو دُر جِ نسیم بستہ
 نہ آں لب بل نمکدانی زیاقوت
 مد از رویش شغلِ نسیم کاری
 ز نوحِ سیبے معلق زیر عناب
 فنونش رازہ حاجت آزمونے
 از و صد جان شیریں گشت برباد
 بحر نے از قیامت تاسامتش کم
 بموسے ملک ہند و ستاں خریدہ
 بہائے از کفِ خضر آب خوردہ
 ندیدہ سبزہ و آبِ رواں ہسم
 ز سبزی و تری خواہد چلیدن
 کزاں گونہ بزیبائی تمام است
 ولے طاؤس ہندی را چہ مانند

۱۔ سے کمال دروں ع۔ دروج ج۔ ولے سبب = دو پئے ع۔ آدم۔ قوت قوت ساجع اد = قوت قوت ع۔ ب۔
 ۵۔ شکل نیم کاری و عا ۶۔ نہ حاجت ساجع اد = پر حاجت ج۔ سبب ۸۔ گشت ج۔ د ب ع = گشت ع۔ ج۔ ا
 = رفتہ سبب ۱۰۔ بچھے سبب ساجع اد ب = بچھے ع۔ ۱۱۔ رخس سبب ۱۲۔ بدیدہ سبب ساجع اد ج۔ ا = ندیدہ سبب ج۔ ب۔

خمار آلودہ چشم نیم بازش
 بکشتن طشہ راسر باز کردہ
 دوزخش مشک و خالش مشک دانہ
 مثالش چشم احوال ہسم ندیدہ
 ہ۔ جمالے حسن کس نفزودہ بر سے
 بلا سر ہنگ دیوان جبالش
 بیرجی کا یاد او در چشم نہیں
 پنچہاں زیوے افزوں گس مند
 کے کش صنغ حق شد زیور آرائے
 ۱۰ خرد از دیدنش تسبیح خواناں
 ز نادانی از اں گو نہ کہ دانی
 رخس در دل شعاع نور میزد
 بجاں میداد راحت دیدن سے
 گہ دیدن تن از جاں رشک می برد

۲۔ طره را سفینه رادر ساج جمع ادب ك = طره را پر۔ فتنہ را سرع م چشم اولیاع ایضاً آئینہ
 ہم ناوردیدہ ساج جمع ادب ك = آئینہ ناوردیدہ ع = آئینہ ہمانندیدہ ع ۵۔ جمالے ساج جمع ادب
 = جمال ساج جمع ایضاً زلالے ساج جمع ادب ۸۔ زیورے ساج جمع ادب = زیور
 ع = زیور ش ساج ۱۳۔ میداد ساج جمع ادب ك = میداد شت ع۔

پس تا چند باشد سیرنہاں
 دو دیدہ دوختہ عاشق بویںش
 چو میداند راں محراب دیدہ
 پس از دیری کہ حیرت زنت لبت
 در آمد عاشق شوریدہ مشتاق
 حریر آگہوں کرد از برش دور
 درد آینت چون باز شکاری
 گرفت اندر کنار آن سر و گل رنگ
 رسید اول بجبانا شکرین قوت
 ۱۰ پس از مہر خزانہ دور شد پاس
 نمی شد ریساں راراه در دور
 چو در شد در شگوف شاخ گلگون
 چنان در قفل سہم شد کلیدش
 ہم لعل و عقیقے داشتہ جفت
 کہ جاں از تن بردر شک و تن از جاں
 دریدہ جامہ جساں پیش رویش
 حجاب دیدہ میشد آب دیدہ
 ہوائے دل بستیاری کمر بست
 کہ تنگش در بر آرد چون بغلطاق
 چو ابر از آفتاب و خلد از جور
 کہ آویزد بکبک مرغ ساری
 بیان برگ گل در غنچہ تنگ
 زد و انگشترین و چسار یا قوت
 بہ لو لوستن آمد نوک الماس
 کہ در ناسنفتہ بود و ریساں پُر
 شگوف خندہ ز دباگری خون
 کہ شد تا پڑہ دل تا پد پیش
 عقیق از بر مہ یا قوت می سفت

۹- تنش سا ایضاً خز از نور ساسا ۹- شکرین قوت ساسا حوادک = از شکر قوت ع

= شکر قوت حجاج ایضاً انگشترین ساسا حجاج حوادک = انگشتری ع ۱۰- مہر خزانہ

ساسا حجاج حوادک = خزینہ ک = خزین ع ایضاً بد رستن در آمد ساسا

۱۳- در قفل شد سہم ساسا حجاج -

بچشمہ غنچہ نیلو فری تر
 دران خستن کہ خرابے سکوں بود
 از آن خسرو با و با و خرج و دخلش
 ز بس کاں رخ شد از جوش خون پست
 ۵ چو کرد آن جوہری در گرم خیری
 از آن معدن کہ بستر معدنی گشت
 خضر سیراب گشت اندر سیاہی
 چنیں بزے کہ دل سوئے آن شست
 چو آسود از دو جانب شعلہ راتاب
 ۱۰ از آن پس شاں نبود از بخت کاری
 ازیں در پیش برون بستہ تر
 ازیں کردن بدزدی سید تسلیم
 ازیں بستن برو زلف گرہ گیر
 ازیں دادن بد و بالاء مائل
 ۱۵ ازیں ساعد بدست او سپردن
 بصد حیلہ ہی بردانند روں سر
 چو خستہ در دل خسرو دروں بود
 دو پاس شب بجنیش بود نخلش
 ز رخ آب و ز آتش خون بردن حبت
 بدرج مسل مروارید ریزی
 حریر ہرمانی روئی گشت
 چکید آب حیات از کام ماہی
 مگر ز شد کہ معنی جاے آن شست
 دران آسایش آمد ہر دورا خواب
 بجز مہ لفظ بوسی و کناری
 ازوزاں پستہ خوردن قند و شکر
 وز تاراج کردن تودہ سیم
 وزوگردن در آوردن بزنجیر
 وزو بازو بدو کردن حائل
 وزو گلستہ بردن دست بردن

۱- بچشمہ غنچہ آن نیلو فری سا = بچشمہ غنچہ نیلو فری سا جمع ۲۰ = بچشمہ غنچہ نیلو فری ۲ - دران خستن سع ۳ = جسٹن سا ۴
 = دران جنیش سا ۳ - از آن فرما زبا و ستا = از آن فرما بال سع ۵ - یہ شعر صرف جم ۱ اور ۲ میں پایا گیا ہے نیز
 ۵ میں یکاے لفظ بزے کے بیتے ۱۴ - بد و بالائے مائل سا جمع ۲۰ = بد و بالائے مائل سع ۶ -

ازیں در دامن او گل فشاندن
 ز گاہِ شام تا صبح شب افروز
 نہادہ چوں دو گل رستے برے
 ہم پیوستہ اندامی باندام
 ۵ دو تہ شوق باہم کردہ سرخوش
 چہ خوش روزی و فرخ روزگاری
 گئے لب بر لبے چوں قند ساید
 گئے خند پشادی دوش بادوش
 کند ہر دم نگہ بر روئے ماہی
 ۱۰ برویش مردم چشم نیازی
 شبے باید ز رستے دوست مہتاب
 نخست پاس اندر لاہ و لوس
 دگر پاسے ہم دو یارِ جانی
 پاسِ سیو میں خستن بمقصود
 ۱۵ پاسِ چار میں غنے پاکی

وز دو در گل نہال تر نشاندن
 شدی در خوشدلی شہاؤ شاں روز
 نہ محرم در میاں جز رنگ بوئے
 بآئینش چو دوومی دریکے جام
 نہ تشویشے بجز زلفِ منوشش
 کہ یابد کام دل یاری زیاری
 بدندان تمنا قند ساید
 بنفشہ در بر و نسریں در آگوش
 کہ یابد جان نو در مسرنگاہی
 کند چوں طفل در مہتاب بازی
 کہ درے روز تو اں دید در خواب
 بہ پیچا پیچ لاغ و بازی و بوس
 یکے گشتہ دو جاں زان پس تو دانی
 کہ دل خستہ گشتہ و خاطر آسود
 بشکر غیب کردن رستے خاکی

۲۔ دل افروز سائے ۵۔ بجز زلفِ جمیع ہے جز از زلفِ ساجد ۶۔ مایند۔ فایند سائے ۷۔ ۱۰۔ مردم
 از چشم سائے ۱۳۔ زان پس تو دانی سائے جمیع ۱۴۔ زانساں کہ دانی ۱۵۔ بشکر میں کردن
 = بشکر حق نہادن سائے = بشکر فعل کردن = ماشیہ = بشکر غیب کردن جمیع ۱۶۔

ربوہ از جم بملک انگشتری را
 قضا گنج سعادت کرد بازش
 زمین عصمت آب زندگی جنت
 مُصلّائے نماز افگند در پیش
 ۵ بر آورد از پئے تحریبہ راز
 بہشت پادو عالم را پس افگند
 بہ تکبیرے کہ زدہ نبالہ پیر
 بچہ آمد ز احلاص ہنسانی
 قیامے کرد در طاعت الف وار
 ۱۰ رکوعے کرد چوں لام محقق
 سُجودے کرد چوں وال مسجود
 زداند رقدہ زانوسے امید
 چو دہرقدہ تھیات رضا خواند
 ہمیں شد خاتم نیک انختری را
 سعادت شد بہ تقویٰ کار سازش
 رواں دست از ہمہ آلودگی گشت
 سخن گفت از نیا ز سینه خویش
 طلبکار عنایت را دو کف باز
 بہشت دست زد این قابلے چند
 بزود بر ہر دو عالم چار تکبیر
 ز ہفت اندام اوسع ہنسانی
 گشت از راستی سر حرف اسرار
 کہ گشتش معنی از تحقیق مشتق
 کہ متر بہنمایش گشت موجود
 کہ زانو بوس گشتش ماہ و خورشید
 ز ملکش میں فرایض کاں قضا ماند

۴۔ مصلّائے نماز دحج۲ = مصلّائے نیازع اجمع ۵۔ تحریبہ و رازع ۶۔ بہشت دست دو عالم سے
 ۷۔ بہشت پادو عالم را سب دحج۲ ایضا بہشت پائے زد این قابلے چند سر سادہ بہشت
 پائے زد این قابلے چند ۸۔ بہشت دست زد این قابلے چند سادہ ۹۔ بہشت دست زد این قابلے چند
 ع ب بیانی پائی زد این قابلے چند ح ۱۰۔ بچہ آمد ز احلاص ہنسانی = بچہ آمد ز احلاص ہنسانی ح ۱۱۔
 ۱۰۔ کہ گشتش معنی از تحقیق مشتق = کہ گشتش معنی از تحقیق مشتق ح ۱۲۔ کہ متر بہنمایش گشت موجود =
 ایضا کہ متر بہنمایش گشت موجود ح ۱۳۔ کہ زانو بوس گشتش ماہ و خورشید = کہ زانو بوس گشتش ماہ و خورشید ح
 ز ملکش میں فرایض کاں قضا ماند = ز ملکش میں فرایض کاں قضا ماند ح

نمازی کرد بر بخت او شوق
 بریں معراج گستر آ پنجان فرس
 نہ یک عشش تیر پاپی سپر شد
 چو ذاتش عش بود از فرق تا پائے
 چو عشق اندر مجازش جلوہ گہ داد
 چو یوسف حسن و عشقش شد فراہم
 چو یعقوبے کہ در یوسف نظر داشت
 چو شد بادیدہ خود یار چشمش
 چو موج عشق شوید نوح را فرق
 ۱۰ خلیے را ہند آں دیشہ در پیش
 چو براجمد زد آیں بادِ خطہ ناک
 چو نور است آیں تعالی اللہ کزین تاب
 گرز و پان بر طور از آں نور
 زخارا عشق ما را سخت تر یافت
 کہ گزوبی و عشی گم شد از ذوق
 کہ از یاری دلمارفت بر عش
 کہ پایش بر ہزاراں عش بر شد
 گرفت اندر دل زندہ دلاں جانے
 مجازش بر پل تحقیق رہ داد
 بیک تن عاشق و مشوق باہم
 ولیکن دل بستنی دگر داشت
 ز نور دیدہ گشت آنگار چشمش
 بطوفان قرۃ العینش کند غرق
 کہ قصابی کند بر دیدہ خویش
 دو میوہ ریخت از بتانش در خاک
 بیکدم زہرہ حنار شود آب
 کزاں شد پارہ پارہ سینہ طور
 کہ موسی زندہ مانہ و کوہ بشکافت

۳۔ بر ہزاراں سنا جمع کدب = صد ہزاراں عش پر سا = از ہزاراں سنا جمع = با ہزاراں ع
 ۵۔ مجازی جمع کدب = مجاز سنا حاشیہ ۶۔ عشق سنا جمع کدب = عشق ب = عشق ع ایضاً یکشد
 عاشق جمع = بر یوسف سنا جمع ایضاً دل را بستنی دگر جمع ۸۔ بادیدہ و نیارب ۹۔ من عشق گوید سنا
 ۱۰۔ بادیدہ خویش سنا جمع ۱۲۔ کزاں تاب ع = کہ از تاب سنا جمع ۱۴۔ فنو جمع میں معنوں کی ترتیب معلوم ہے۔